

Vezměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

K vedlejšímu účastenství

Institut vedlejšího účastenství (neboli vedlejší intervence) je v civilním soudním řízení stručně upraven v ust. § 93 občanského soudního řádu. Za zmínku jistě stojí, že vyjma terminologických změn nebylo toto ustanovení od účinnosti současného občanského soudního řádu měněno. Proto by se mohlo na první pohled zdát, že institut vedlejšího účastenství je zcela jasný. Ve skutečnosti však úprava vedlejšího účastenství přinesla řadu otázek a „mezery“ úpravy v praxi vyplněny judikaturou. S ohledem na rekodifikaci soukromého práva (a očekávanou rekodifikaci civilního procesu) je legitimní klást si otázku, nakolik jsou závěry Nejvyššího soudu České republiky nadále udržitelné.

Judikatura dotvořila úpravu vedlejšího účastenství zejména ve dvou směrech – za prvé dovodila, že vedlejší účastenství nelze založit proti vůli podporované strany, a za druhé konstatovala, že v případě, kdy není pravomocné rozhodnutí o přípustnosti vedlejšího účastenství, nelze pokračovat v řízení.

Oba judikatorní závěry mají poměrně závažné důsledky, a proto stojí za to konfrontovat je s historickým a komparativním výkladem institutu vedlejšího účastenství.

Vedlejší účastenství proti vůli podporovaného

Nejvyšší soud České republiky ve svém rozhodnutí ze dne 30.6.2004, sp.zn. 29 Odo 806/2002[1] lakonicky a bez bližšího zdůvodnění konstatoval, že nelze založit vedlejší účastenství proti vůli podporovaného účastníka. V případě, že podporovaný vyjádří nesouhlas se vstupem vedlejšího účastníka, pak je vedlejší účastenství ukončeno a neuplatní se rozhodování soudu o přípustnosti vedlejšího účastenství podle ust. 93 odst. 2 věta druhá o.s.ř. Toto pravidlo má dle Nejvyššího soudu České republiky univerzální platnost, a to i pro incidenční spory v insolvenčním řízení.[2]

Institut vedlejšího účastenství pro civilní sporné řízení upravoval na našem území již civilní řád soudní (vyhlášen pod č. 113/1895 ř.z.) v ust. § 17 až § 20. Smysl tohoto institutu byl stejný, jako je doktrínou traktován i dnes – tj. umožnit aktivní působení v civilním řízení těm subjektům, o jejichž právech se sice nerozhoduje, ale které mají na výsledku řízení právní zájem. Mechanismus vstupu vedlejšího účastníka byl také podobný dnešní úpravě; vedlejším účastníkem se subjekt stal samotným oznámením o vstupu, které však muselo být stranám doručeno. O přípustnosti vedlejšího účastenství soud nerozhodoval automaticky, ale toliko na základě návrhu. Tím se dostáváme k tomu, kdo mohl učinit návrh na odmítnutí vedlejšího účastníka.

Ust. § 18 civilního řádu soudního výslovně uvádělo:

„O návrhu některou spornou stranou učiněném, aby byl vedlejší intervenient odmítnut, buď rozhodnuto usnesením po předchozím ústním jednání mezi stranou odporující a intervenientem.“

Civilní řád soudní tedy čistě jazykově nerozlišoval mezi tím, která ze stran (zda podporovaný nebo další strana sporu) navrhla odmítnutí vedlejšího účastníka (vyjádřila se proti jeho vstupu). Rozdílný názor nevyjadřovala ani právní doktrína v prvorepublikovém Československu, když např. prof. V. Hora ve své stěžejní práci věnované civilnímu procesu uvedl:

„O přípustnosti vedl. intervence rozhoduje soud teprve k návrhu jedné ze sporných stran (18 II rak.,

87 uh.). Návrhem tímto domáhá se tato strana toho, aby byl vedl. intervenient odmítnut. (...) O návrhu jedné ze sporných stran (či obou), aby byl vedl. intervenient odmítnut, sluší rozhodnouti po předcházejícím ústním jednání, jež bude konáno – ať při zvláštním roku nebo při ústním jednání o hlavní věci nařízeném, ale ovšem odděleně od této – mezi odmítající stranou a vedl. intervenientem (spor postranní). Na tomto postranním sporu tedy není účastna strana, jež odporu proti vedl. intervenci nepodala.“[3]

K posunu ve výkladu civilního řádu soudního nedošlo. V Rakousku, kde tento procesní předpis platí nadále, soudy zastávají názor, že kterákoliv ze stran může podat návrh na odmítnutí vedlejšího účastníka.[4]

Procesní předpis k tzv. střednímu občanskému zákoníku (zákon č. 142/1950 Sb., o řízení ve věcech občanskoprávních (občanský soudní řád)) upravoval tuto problematiku v ust. § 417 a výslovně uvedl, že o přípustnosti vedlejšího účastenství rozhodne soud jen tehdy, jestliže některý účastník namítl nepřipustnost vedlejšího účastenství; rozhoduje se usnesením po ústním jednání. Dikce zákona opět nerozlišovala mezi tím, která ze stran vyjádří vůli, aby vedlejší účastník ve sporu nebyl.

Stejnou formulaci však převzal i současný občanský soudní řád. Čistě jazykovým výkladem ust. § 93 odst. 2 občanského soudního řádu tak nelze dospět k závěru, že by vedlejší účastenství nešlo založit proti vůli podporovaného účastníka. Jak vyplývá z výše uvedené, ani historický výklad takovému závěru nesvědčí.[5]

Zmíněné rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky se přiklání k zásadě, že účastník řízení nemá mít vedle sebe účastníka, kterého sám nechce; ačkoliv to není v daném judikátu výslovně uvedeno, tak jde o zamezení případného konfliktu mezi vedlejším účastníkem a podporovaným, který by mohl komplikovat řízení a ohrozit či porušit procesní práva podporovaného účastníka. Existuje však i další zásada, která má umožnit vedlejšímu účastníkovi ovlivnit řízení a podporovat účastníka řízení pro ochranu právního zájmu vedlejšího účastníka.

Obě zásady mohou být potenciálně v konfliktu. Není však možné bez dalšího jednu ze zásad absolutně nadřazovat nad zásadu druhou, navíc v situaci, kdy z občanského soudního řádu takový závěr nevyplývá. Představme si situaci žalovaného, který má více věřitelů a ke svým závazkům přistupuje stylem „mrtvého brouka“. Vůči němu je uplatněna nepravá pohledávka; tento žalovaný je však ve sporu naprosto pasivní a nepřeje si účast nikoho dalšího na své straně. Pokud by za této situace nemohl na jeho stranu vstoupit další věřitel (aby ubránil majetek žalovaného), pak by mohlo dojít k situaci, že nepravá pohledávka bude s úspěchem uplatněna (např. pro fikci uznání, atp.) a tento další věřitel tak ztratí možnost uspokojení své pravé pohledávky. Výsledkem je samozřejmě nežádoucí a nespravedlivý stav.

Proto je nutné obě jmenované zásady aplikovat vedle sebe, i když hrozí jejich konflikt. Tím spíše, že o.s.ř. zakotvuje v ust. § 93 odst. 3 občanského soudního řádu mechanismus řešení konfliktu mezi úkony vedlejšího účastníka a podporovaného. V každém konkrétním případě by tedy měl být poměřován na jedné straně právní zájem vedlejšího účastníka na výsledku řízení (zejména s ohledem na intenzitu dopadů výsledku řízení) a na straně druhé zájem podporovaného na tom, aby bylo zamezeno případným konfliktům. Nastíněnou situaci, kdy se střetávají uvedená subjektivní práva, lze řešit prostřednictvím tzv. principu proporcionality, který je znám v doktríně a aplikován zhusta Ústavním soudem.[6] Ve stručnosti lze říci, že podle principu proporcionality platí, že dojde-li ke konfliktu mezi konkurujícími si subjektivními právy, mělo by právo tento spor řešit takovým způsobem, aby hodnotnější z nich bylo chráněno s minimálním omezením méně hodnotného. Proto je spíše na místě přiklonit se k závěru, že při nesouhlasu podporovaného se vstupem vedlejšího účastníka je na soudu, aby postupem podle ust. § 93 odst. 2 věta druhá rozhodl o přípustnosti vedlejšího účastenství.

Pokračování v řízení při sporu o vedlejší účastenství

Závěr o nemožnosti pokračovat v řízení za situace, kdy není pravomocně rozhodnuto o přípustnosti vedlejšího účastenství, je v současnosti jednotně zastáván judikaturou i doktrínou:

„Do doby, než bude o přípustnosti vedlejšího účastenství pravomocně rozhodnuto, nelze pokračovat v řízení.“[7]

Opačné názory jsou spíše ojedinělé a nejsou v obecnosti praxí přijímány.[8]

Při analýze této problematiky je opět vhodné vyjít z civilního řádu soudního (vyhlášen pod č. 113/1895 ř.z.), ze kterého vychází úprava vedlejšího účastenství v současném občanském soudním řádu. V ust. § 18 civilního řádu soudního se uvádělo:

„O návrhu některou spornou stranou učiněném, aby byl vedlejší intervenient odmítnut, buď rozhodnuto usnesením po předchozím ústním jednání mezi stranou odporující a intervenientem. Postup hlavního řízení se tím nestaví. Dokud není návrhu na odmítnutí pravoplatně vyhověno, musí býti intervenient přibrán k hlavnímu řízení a jeho procesní úkony nemohou býti vyloučeny.“

K tomu poznamenal prof. V. Hora, že návrh na vyloučení vedlejšího intervenienta ho nevyklučuje ještě z činnosti ve sporu; vyloučení toto nastává teprve, když bylo návrhu strany pravoplatně vyhověno.[9] Přerušení řízení do doby rozhodnutí o přípustnosti vedlejšího účastenství je toliko fakultativní. Prof. V. Hora poukázal i na zajímavý jev spočívající v podmíněnosti procesních úkonů. Pokud vedlejší účastník učiní určité procesní úkony a následně je pravomocně rozhodnuto o nepřípustnosti účastenství vedlejšího účastníka, pozbývají tyto jeho procesní úkony veškerého svého významu. Jsou tedy učiněny s podmínkou rozvazovací, že bude pravomocně rozhodnuto o nepřípustnosti vedlejšího účastenství.

Stejně se k účinkům řízení o přípustnosti vedlejšího účastenství staví i německý ZPO, který v ust. § 71 odst. 3 uvádí, že dokud není vyslovena pravomocně nepřípustnost vedlejšího účastenství, účastník se vedlejší intervenient hlavního řízení.

Naproti tomu zákon č. 142/1950 Sb., o řízení ve věcech občanskoprávních (občanský soudní řád), zřejmě v duchu snahy o právní simplifikaci nepřevzal z civilního řádu soudního úpravu toho, co se děje v případě, kdy je některou ze stran vznesen návrh na odmítnutí vedlejšího účastníka. V této otázce jednoduše tento procesní předpis (a následně i současný občanský soudní řád) mlčel. Zmíněná judikatura Nejvyššího soudu České republiky si toto mlčení vykládá tak, že do doby pravomocného rozhodnutí není možné v (hlavním) řízení pokračovat.

Ze samotné dikce občanského soudního řádu však takovýto závěr nevyplývá a výklad Nejvyššího soudu České republiky je v tomto ohledu extenzivní. Extenzivní výklad zastáváný bez bližšího odůvodnění Nejvyšším soudem České republiky však není na místě s ohledem na historický výklad institutu vedlejšího účastenství ani s ohledem na zásadu procesní hospodárnosti a rychlosti řízení. V souladu s dikcí o.s.ř. by totiž byl i přístup zakotvený již v civilním řádu soudním - tedy že v řízení lze pokračovat a přerušení řízení je toliko fakultativní. Do pravomocného rozhodnutí o nepřípustnosti vedlejšího účastníka by byl vedlejší účastník účasten řízení a mohl by činit procesní úkony, které by však i zpětně pozbyly účinků, pokud by bylo pravomocně rozhodnuto o nepřípustnosti vedlejšího účastníka.

Závěr

Současná úprava vedlejšího účastenství v občanském soudním řádu navazuje na dřívější procesní předpisy, ve srovnání s civilním řádem soudním jí však lze vytknout neúplnost a přílišnou stručnost.

Na zákonem výslovně neřešené otázce, zda lze založit vedlejší účastenství proti vůli podporovaného nebo zda lze v řízení pokračovat do pravomocného rozhodnutí soudu o přípustnosti vedlejšího účastenství, proto odpověděla judikatura. Bohužel Nejvyšší soud České republiky při formulování svých rozhodnutí týkajících se vedlejšího účastenství došel k závěrům, které jsou v rozporu s dosavadním chápáním a historickým vývojem tohoto institutu. Proto je třeba se ptát, zda (i vzhledem k rekodifikaci soukromého práva a očekávané rekodifikaci civilního procesu) nenastal čas na revizi závěrů Nejvyššího soudu České republiky, ať již legislativním procesem nebo posunem a přehodnocením dosavadní judikatury.

JUDr. Josef Haščák, Ph.D.,
advokát

[1] Publ. in Soudní judikatura 7/2004, publikační číslo 127/2004.

[2] Srov. usnesení Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 29 ICdo 9/2013 ze dne 30.5.2013, publ. in Sbírka soudních rozhodnutí a staniček NS 9/2013, publikační číslo 89/2013.

[3] Hora, V.: Československé civilní právo procesní. Díl II., třetí opravené a doplněné vydání, Praha 1932, str. 26.

[4] Srov. rozhodnutí rakouského Oberster Gerichtshof ze dne 21.2.1996, sp.zn. 3Ob2022/96s: „Nach § 18 Abs 2 ZPO kann jede Prozeßpartei jedoch einen Antrag auf Zurückweisung des Nebenintervenienten stellen, worüber sodann nach vorhergehender mündlicher Verhandlung zwischen dem Bestreitenden und dem Intervenienten durch Beschluß zu entscheiden ist;“ (Překlad: Podle § 18 odst. civilního řádu soudního může však každá z procesních stran podat návrh na odmítnutí vedlejšího účastníka, o čemž je nutné po předchozím ústním jednání mezi odporujícími a vedlejším účastníkem rozhodnout usnesením.)

[5] Ostatně to nevyplývá ani z komparace naší úpravy s německým procesním předpisem Zivilprozessordnung (ZPO). V ust. § 71 odst. 1 ZPO je totiž podobná konstrukce jako v civilním řádu soudním. O přípustnosti vedlejšího účastníka se rozhoduje na ústním jednání po vyslovení návrhu kterékoliv ze stran na odmítnutí vedlejšího účastníka.

[6] Např. usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 5. 8. 2012, sp. zn. II. ÚS 2081/10, náleží Ústavního soudu ČR ze dne 5. 8. 2012, sp. zn. I. ÚS 451/11, Kosař, D.: Kolize dvou základních práv v judikatuře Ústavního soudu ČR. Jurisprudence. 2008, roč. 8, č. 1, s. 3-19, Bányaiová, A.: Princip proporcionality v rozhodování Ústavního soudu (Nad rozsudkem Ústavního soudu k aplikaci § 127 odst. 1 ObčZ (Právní rozhledy. 2012, roč. 20, č. 8).

[7] Citace Bureš, J., Drápal, L. a kol.: Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář. 1. vydání. Praha C. H. Beck 2009, str. 605; shodně též rozhodnutí Nejvyššího soudu české republiky ze dne 30. 6. 1999, sp.zn. 2 Cdon 1843/97.

[8] Viz např. David, L. a kol.: Občanský soudní řád. Komentář. Wolter Kluwer a.s. Praha 2009, komentář k ust. § 93 o.s.ř.: „Vyčkávat do doby, než bude o přípustnosti vedlejšího účastenství pravomocně (přesněji: vykonatelně) rozhodnuto, může být totiž v některých případech zřetelným zdrojem zcela zbytečných průtahů v řízení: např. je-li zcela zřejmé, že třetí osoba vůbec nemůže mít právní zájem na vítězství strany, k níž přistoupila, což může být umocněno ještě tím, že tato osoba napadne usnesení soudu prvního stupně o nepřípustnosti její intervence odvoláním apod. V takových situacích je zjevně hospodárnější pokračovat v řízení s tím, že bude-li později rozhodnuto o nepřípustnosti vedlejší intervence, bude se na všechny procesní úkony vedlejšího intervenienta hledět jako na nepřipustné, a soud k nim podle § 41a odst. 3 nebude přihlížet.“

[9] Hora, V.: Československé civilní právo procesní. Díl II., třetí opravené a doplněné vydání, Praha 1932, str. 26.

Další články:

- [Nefungující rozsah péče o dítě. Cesta přes využití terapie a dalších opatření podle ustanovení § 503 zákona o zvláštních řízeních soudních](#)
- [De iure traktor, de facto nákladní vozidlo, už ne tolik výhodná dualita](#)
- [Digitální důkazy z webu v soudním řízení: jak doložit, co bylo online zveřejněno?](#)
- [Pokuta 32 mil. EUR pro Dacia/Renault - evropské soutěžní úřady tvrdě došlapují na no-poaching. Měla by Vaše společnost být na pozoru?](#)
- [Rozdělení společného jmění manželů v případech výdělečné činnosti pouze jednoho z manželů](#)
- [Oběť znásilnění má nárok na peněžitou satisfakci](#)
- [Digitalizace AML povinností: jak technologie mění plnění povinností pro tisíce povinných osob](#)
- [\(Ne\)vypořádání předmětu řízení u soudního smíru](#)
- [Nové limity opatrovnického rozhodování v judikatuře ESLP a Ústavního soudu](#)
- [Mimosmluvní odměna při společném zastupování více osob](#)
- [Nepřiznané koalice](#)